Les petites històries locals

Un metge del segle XVIII

Aquell dia, 1 de gener de l'any 1782 sortien pel portal de traça castella de l'Hospital de Torroella, un grup de persones, visiblement importants. Les belles casaques i l'estarrufament de les perruques feia pensar en la qualitat dels personatges que pujaven pel carrer Major, tot arraconant-se dels carros que entraven i sortien pel portal de St. Josep, d'aquell. Camí de plaça i acompanyats encara pels Srs. Regidors del benèfic establiment, hauríeu reconegut en el grup el Dr. Anton Concas, el Dr. Pere Curós, el Dr. Francesc Durán, el Dr. Tomàs Lirós i el Dr. Joan Torroella; tots ells metges de la Vila que acabaven d'ésser elegits per atendre els malalts del Sant Hospital durant l'any que començava. Per això s'havien reunit tots plegats en aquell magnífic edifici benèfic repenjat sobre la muralla, que des del seu alt jardí contemplava els camps i les hortes que s'estenien fins els seus peus, aturats només per la ratlla d'aigua de la «branca».

Un dels cinc metges, el Dr. Francesc Durán i Boffill, era molt jove (tenia aleshores 33 anys i en feia 3 que exercia); home ordenadíssim, portava els seus comptes amb meticulositat de buròcrata i anotava detalladament tots els ingressos que la seva considerada professió li reportava. Per això, aquella vetlla, en el seu llibre de «Comptes i Conduptes» anotà que els cinc metges esmentats havien de repartir-se, en parts iguals, els honoraris anuals de vint-i-cinc lliures; quinze, donades per la Vila, i deu, per l'Hospital.

El llibre de «Comptes i Conduptes» fou iniciat pel Dr. Durán l'any 1779 tot just començada la seva actuació professional. Era un llibre de 21 cms. d'ampla per 29 cms d'alçada, amb cobertes de pergamí que relligaven 9 plecs de 20 fulles. L'encapçalava un índex alfabètic de clients i estava previst per a molts anys de servei. En morir el Dr. Durán, el llibre va salvar-se casualment de la destrucció. Amb el temps anà trampejant els canvis d'amo i de casa, les mestresses i les circumstàncies —les fantàstiques circumstàncies que han regirat el país— i així, tal com va deixar-lo el senyor metge, al cap de 167 anys, l'atzar me l'ha posat a les mans.

* * *

A l'època en què es capdellava el fil d'aquestes coses, al voltant de la feina del Dr. Durán, Torroella deuria passar per un període relativament benestant, relativament gras; com ho fou bona part de la segona meitat del

S. XVIII al nostre país, i —salvant totes les migradeses que ara potser ens farien trobar miserable aquella vida— la Vila degué ésser un nucli important i viu. No tenim estadístiques i tampoc —siguem sincers— no ens hem llençat a fer un estudi dels molts papers que encara poden donar dades precises sobre aquestes coses. Volem només estirar el que sobresurt del capdell i comentar les dades curioses que es desprenen de l'esmentat llibre de comptes del metge torroellenc.

Abans que cap altra consideració és visible el nombre important de metges, nombre que avui ens sembla desproporcionat al cens de la població. Pensem en una Torroella d'uns 2.500 habitants, atesa, almenys, pels cinc metges que hi residien i veurem confirmada la creença que el conjunt de senyors, menestrals, botiguers, artesans i treballadors, passava per un moment de vitalitat, ja que permetia donar vida —bona vida— als nombrosos doctors, apart els cirurgians (era una altra professió), que vetllaven per la bona salut de la comunitat.

Els metges de l'època del Dr. Durán vestien per aquest estil

Hem pogut esbrinar amb exactitud quin era el «passament» del Dr. Durán, gràcies a la seva escrupolositat financiera. A partir de l'any 1782 ja està arrelat a la Vila i, a més de les conductes, celebra visites i consultes. Veiem que un centenar d'aconductats li rendeix 134 lliures, mentre les consultes i visites li proporcionen unes 30 lliures, més encara, 4 quarteres i 15 quartans de gra, dues bótes de vi claret i diversos jornals (entre ells els de podar una vinya a les «sorres»). Tot plegat, al canvi actual, unes 550 pessetes anyals; quantitat que vol dir 1,50 pessetes al dia, que ara fa 160 anys, feien un bon passament. Els altres doctors, de més edat, guanyarien, tal volta, més que ell; si bé, potser, no tenien per muller la pubilla Planas, qui podia fer ben agradable la vida del seu docte marit.

Hem escrit que la comunitat torroellenca era composta per varis estaments i això de les classes era una cosa molt ben delimitada. L'estament dels artesans, especialment, fa emoció repassar-lo avui perquè hi figuren noms que encara, ben honorablement mantenen el prestigi de l'ofici dels avantpassats. Mirem alguns noms que poden recordar-se a través de la clientela objecte d'aquest estudi:

Fco. Alabau - fuster
Tomás Alabau - escultor
Baldiri Aloy - sastre
Benet Batllori - mestre de cases
Anton Casanovas - flequer
Honorat Casanovas - flequer
Pere Casellas - flequer
Pere Carandell - mestre de cases
Joan Coris - semoler
Josep Costa - sabater
Bentura Cumulat - serraller
Ramon Deulofeu - mestre de cases
Miquel Garriga - sabater
Pere Horta - mestre de cases
Pere Marxant - mestre de cases
Joan Massaguer - amolador, a. Parals
Joan Planas - semoler, a. Fideu
Pere Pons - fuster
Antoni Quintana - fuster (el que servia al Dr. Durán)
Martí Raxach - calsater
Anton Rosell - mitxataire (a la Plaça)
Joan Roure - sastre
Isidro Sabater - carreter, a. Poca cosa
Isidro Solés - mestre de cases
Julià Vendrell - sastre
Josep Vert - carreter
Gaspar Vilaplana - vidriaire
Joan Vila - baster
Miquel Vilaró - mestre de minyons
Rafel Vilà - mestre de cases
Joan Terrís - mestre de cases

Com haureu vist hi havien molts mestres de cases i alguns oficis que han desaparescut totalment.

També hem de dir que, amb curiositat plena de sal, ens ha cridat l'atenció la relativa profusió de «motius» amb que eren sobrebatejats els caps de casa de la Vila. Sembla estrany, en un temps en què tothom es coneixia i no calien gaires referències per assenyalar-se, que els renoms brotèssin amb tanta profusió. N'hem recollit 26 dins de Torroella i si hem de pensar que només en poseïm aproximadament la cinquena part, sorprèn el bé de Déu d'imaginació que tenien els nostres avantpassats per arrodonir els noms i cognoms dels veïns. Com en la llista anterior, fa una certa impressió recordar que molts coneguts i parents han portat, o porten, sobrenoms continguts en la clientela del Dr. Durán. La relació és la següent:

Carles Baranguer - Provensal
Pere Bayó - Parxach
Josep Castellet - Pauqueta
Salvi Ferrer - Salta marges
Joan Massaguer - Parals
Miquel Massaguer - Batu
Josep Massanet - Gich
Joan Martí - Tropas
Fco. Passarrius - Tet
Josep Passarius - Ponís
Ignasi Pirroig - Becu
Fco. Planas - Nabarro
Joan Planas - Fideu
Pere Pons - Musich
Pere Pibernat - Menut
Joan Pubol - Marina
Geroni Puig - Jomba
Isidro Sabater - Poca cosa
Joan Saló - Boira
Narcís Sabater - Paseras
Joan Serra - Bonich
Joan Terrades - Hereu Terrades
Josep Terrés - Terralló
Josep Torras - Fasol
Fco. Valentí - Butxaques
Josep Vilanova - Pitxó

Si llegim totes les coses del llibre veurem com el Dr. Durán anava creixent en fama i, per tant, en clientela. Ell, que l'any 1779 havia heretat estrictament les conductes del Dr. Joan Planas, el seu sogre, (a qui ell anomena sempre el seu «antecessor»), a partir del 1783 incrementa la seva activitat. Per la llista de guanys, veiem com passa a metge del Convent de St. Agustí; com rep la confiança de gent de certa categoria: del Discret Rafel Prats, notari; del procurador Alabau (amb mossos i criades); del procurador Pouplana, que el fa acudir a St. Feliu de Guíxols i Begur per atendre familiars seus. Veiem com celebra consultes amb els Drs. Curós, Concas, Lirós i Torroella; també, amb el Dr. Martí i el Dr. Saló, a Verges; amb el Dr Fàbrega, de La Bisbal, i el Dr. Balseguna, a Begur. Només sorprèn l'absència absoluta, entre els assistits, de les més altes famílies de la Vila. Anoto amb curiositat com el meu rebesavi, procurador de la casa Pla i Lòpez, no figura pas entre els clients, com tampoc els seus amos; si bé acut al Dr. Durán una vegada que està malalta la seva muller Marianna Mercader.

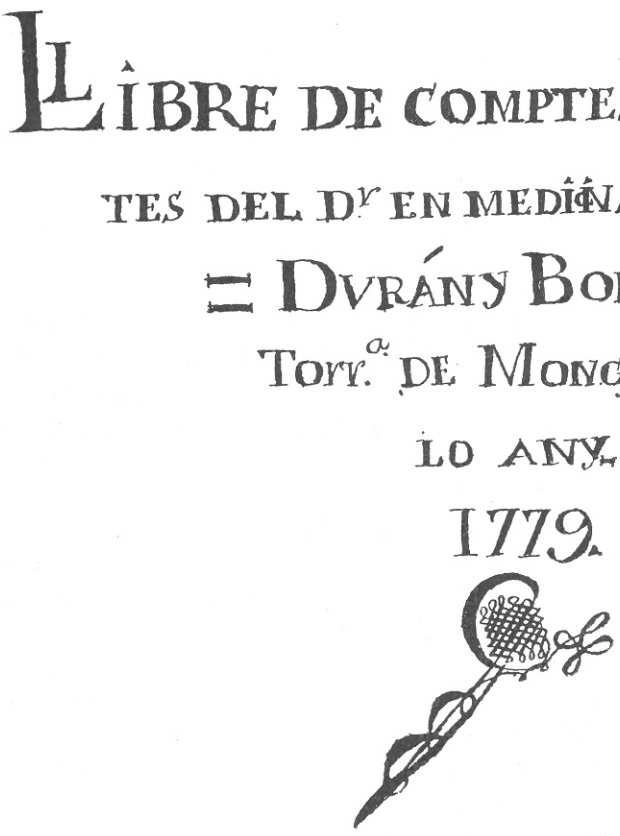
Aquestes observacions, demostren, potser, el terannà social de la clientela. La profusió de «motius», no ho justificaria?

Per aclarir la resposta que voldriem, les coses van anar massa depressa, i la vida confortable del metge, amb la seva vinya, el seu vi claret i la

dolcesa infinita del paisatge de Torroella, es va escórrer massa aviat riu avall, com l'aigua incontenible de sota el pont.

Ara voldríem tenir resposta a moltes coses que ens va deixar només apuntades en el seu manuscrit... és impossible. Ens dol, també, que el Dr. Durán no anotés, amb la seva escrupolositat, els trencacolls de l'exercici professional i així tindríem una estampa valuosa d'aquella ciència que, a les albes de tantes descobertes transcendentals, encara apedaçava la salut amb herbes i cataplasmes, sagnies i vomitius. Que hi farem!

Només ens ho podia aclarir del tot, el Dr. Salvador Camps, qui va succeir en el càrrec i en la clientela al pobre «Dr. Francisco Durán», aquell metge que exercia a Torroella des de l'any 1779 al 1794 i que va deixar-nos el seu llibre de «Comptes i Conduptes» amb més de la meitat de les planes en blanc.

LLIBRE DE COMPTES Y CONDVP-
TES DEL Dr EN MEDICINA FRANC CO
= DURÁNY BOFFILL EN
TORR.a DE MONGRÍ EN
LO ANY
1779.

Encapçalament del llibre del Dr. Durán, dibuixat per ell mateix.

* * *

El dia 30 de gener de l'any 1794, mentre tocaven a morts, hem de creure que a ningú de la Vila li va caldre preguntar per qui brandaven les campanes. L'estament, l'edat i la malaltia breu del difunt, deurien tenir afectats tots els veïns.

L'endemà, dia 31, amb un enterrament solemnial, la comitiva arribaria al cementiri, arredossat a les parets de l'Església, on entrarien tot seguit per a colgar-hi definitivament el desaparegut. L'acompanyament de capellans seria nombrosíssim (no volem aventurar-ne el nombre basant-nos en la clientela del Sr. Durán, perquè donaria una xifra inversemblant), i no hi mancarien Mn. Carles Broch, Mn. Miquel Ferrer, Mn. Josep Oliva, Mn. Manuel Quintana i Mn. Pere Quintana, clients seus. L'escena dramàtica per les circumstàncies i el barroquisme de l'època devia posar la pell de gallina a més d'una persona del seguici. La gent es moria en un obrir i tancar d'ulls; de jove i tot, si calia, (feia 14 dies que havien enterrat allí mateix el Dr. Jeroni Caballol, metge, fill d'un cirurgià, a l'edat esgarrifosa de 22 anys) i per això tenia ressons malestrucs la llegenda, que a l'entrada principal del temple, feia llegir (i ho podeu fer encara avui) en Joan Fuster des de la seva tot just estrenada tomba: «Algun dia era jo com tu i tu pensa tornar com jo. Totes les coses d'aquest món paran aquíaon jach jo». Amb aquest «memento» seguiria la cerimònia, i amb aquest pensament trist la gent es disposaria a anar a funerals l'endemà.

Al vespre, a la casa rectoral, mentre a la vora del foc hi hauria una tertúlia densa (on no hi faltaria la veu de Mn. Cuop, el capellà francés que era a Torroella fugitiu de la revolució veïna), Mn. Narcís, el jove vicari nouvingut a la Vila, aniria i vindria de l'església on s'enllestia la feina a la tomba de casa Planas, mentre, a l'altar, es preparava el funeral solemne del dia següent. Per fi, Mn. Narcís va anar a l'estança del Registre i agafant el llibre d'òbits, sota la llum incerta del ciri, va escriure: «Als trenta y hu de janer del mil setcents noranta y quatre a la tomba de casa Planas en la Parròquia de Torroella de Montgri fou enterrat los cos del Sr. Dr. en Medicina Franch. Durán de edat de quaranta y sinch anys poch més o menos. Rebé tots los S. S. Sagraments de la Nta. Sta. M. Iglа. Té fet testament en poder del Dr. Rafel Prats. Narcís Matlló, vicari». Clos el llibre, s'endú la flama i en la fosca —aquelles nits tan negres— dins només quatre ratlles restava enllestida tota una vida.

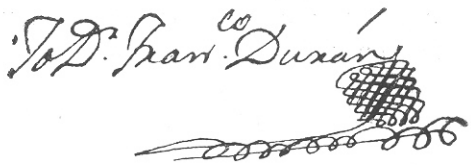
Després —potser aquella nit mateix— s'alçaria tramuntana; la tramuntana que en aquells dies deuria venir de la França amb més mal genit que mai. Durant dies xiularia i saltaria per les teulades i els carrers de Torroella i ficant-se per les cases, amb musica i a fuetades, inicià la feina dels anys i començà a endur-se'n el record del metge desaparegut. S'acabava una de les tantes petites històries locals, humana, minúscula, sense transcendència, mentre al món —precisament en aquells mesos— passaven coses que eren Història gran i la impromptа de les quals encara es visible.

Si ens ha plagut parlar de coses insignificants de la Torroella del S. XVIII és perque d'aquests fets locals íntims no s'en parla enlloc. De les coses grans i transcendentals ja ho fa altre gent, de molta més saviesa i amb més profunditat.

JOAN PERICÔT

NOTES: El llibre del Dr. Durán ens ha estat facilitat per Mn. Ignasi M. Colomer Presas, a qui fou cedit gentilment per la família Presas, de Torroella.

En els noms i sobrenoms s'ha respectat l'ortografia del manuscrit.

Autògraf, ben bonic, del Dr. Durán, apart el barroquisme de la rúbrica.